

Andeš Ruslund

72 SATA

Preveo sa švedskog
Nikola Perišić

■ Laguna ■

Naslov originala

Anders Roslund
JAMÅHONLEVA

Copyright © Anders Roslund 2019
Published by agreement with Salomonsson Agency

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

72 SATA

nekada

IMAM PET GODINA.

Skoro tačno.

Znam to. Pet godina i nekoliko dana i noći.

Čini mi se kao da sam sasvim nedavno sedela tamo za kuhinjskim stolom, sa mamom sa jedne strane i tatom sa druge, i Eliotom i Julijom naspram sebe, i istovremeno oduvala pet svećica postavljenih otprilike na sredini torte, crvenih, možda malo i plavih, ali samo pri dnu, i to ako se baš pažljivo pogleda.

Nekoliko dana i noći.

Nakašljam se kao što to obično radim i malo se smejujim, što je često slučaj kada pevam. Mnogo volim tu pesmicu. Danas nam je divan dan. Ako zapevam iz sve snage, glas mi se odbija o plafon i zidove i vraća mi se pravo u naručje, pa mogu da ga zagrlim, i držim ga čvrsto.

Danas nam je divan dan. Danas nam je divan dan.

Kada pevam, ne čujem televiziju. Dečje emisije. A gledala sam ih skoro ceo dan. Baš kao i juče. I prekjuče. Ranije nisam smela. Ali sada smem.

Ustajem jer je teško sedeti na podu kada noge žele da se kreću, a one to žele često. U skokovima izlazim iz dnevne sobe, koja je velika i gde moram da pazim, pošto je sofa skoro nova, a sto je od

stakla, pa ne smem da se držim za njega, jer onda ostaju tragovi koji izgledaju kao moji prsti.

Skakućem sve do Eliotove sobe, a on tamo sedi za svojim prvim radnim stolom sa upaljenom lampom i pravi se da čita, vidim jasno da je samo stavio otvorenu knjigu ispred sebe. Ali on *ume* da čita, znam to, jer ide u drugi razred. Eliot je poslednjih dana postao malo ljubazniji. To je sigurno zbog toga što sam napunila pet godina. Više nemam četiri, sada sam velika. Čak me više i ne gura od staze za automobilčiće koju obično stavi tamo gore na orman da ne bih mogla da je dohvatim. I onda me je pustio da dvaput pobedim sa plavim automobilčićem koji ima žutu prugu na krovu, a to nikada ranije nije uradio.

Uvek skačem samo na jednoj nozi. Jednoj po jednoj. Ako upotrebim obe, onda moram da se vratim i ponovim sve. Sama sam to izmislila.

U Julijinoj sobi ima jedna kuća za lutke. Ta je stara. Nju ne smem da diram. Ako to uradim, onda Julija odmah otrči u moju sobu i dira moju kuću za lutke, i jako je protrese. Ali sada moja starija sestra spava. Na stomaku, lica okrenutog na drugu stranu. Julija ne može da vidi baš ništa, pa ni to da se nekoliko komada majušnog nameštaja koji treba da stoje na gornjem spratu preselilo na donji.

Sada ne mogu da skakućem. Primetila bi me. Moram da se odšunjam odatle. Ako se Julija bude probudila i ugledala mene i kuću za lutke, zavrištaće, a možda će me malo i udariti po ruci.

Mama sedi na stolici u kuhinji i smeje se. To se ne čuje, ali usta su joj vesela kada ugleda moje petogodišnje nožice kako poskakuju. Mama je već dugo vesela i to je lepo. Kada se mama smeje, onda nema veze ako ti malo iscuri niz bradu i na pod kada piješ žuti sok od narandže pravo iz duguljastog pakovanja, ili ako prospeš grumenove žutog šećera i pšenično brašno na kuhinjski sto i malo se igraš pekare. Hvatam se za ivicu stola i podižem da bih sela mami u krilo. Tada je uvek lako pričati s njom, kada mogu da spustim uvo na njen stomak i grudi i slušam glas koji duboko unutra postoji i pre nego što izađe napolje.

Kada malo posedim kod mame, onda obično na jednoj nozi odskakućem u predsoblje, do pomalo škripave pletene stolice koja tamo stoji, kod tate. On često sedi tamo, čita mnogo novina i možda je malo tiše tamo kraj cipela, jakni i vaze sa kišobranima. Osluškujem. Pa jeste, tiše je. A stolica je velika, više nalik na fotelju, pa kraj njega ima mesta i za mene, i mislim da on želi da sedim baš tako, da bi mogao i dalje da pomera ruke i prelistava novine koje su velike i šušte.

Eliot i Julija i mama i tata. Sada ih sigurno volim još više nego pre. Smem da pričam koliko god hoću. A oni slušaju.

Lepo je napuniti pet godina.

I posle toga napuniti još nekoliko dana i noći.

Ponovo pevam. *Danas nam je divan dan. Danas nam je divan dan.* Pevam glasno, glasno, i ne moram da čujem da se na vratima čuje zvono. Pa zatim još jednom. Ali onda prestajem da pevam i tada ipak pomalo čujem, pa skaćem sa tatine stolice i trčim najbrže što umem, i ako se popnem na prste i skoćim uvis, taman uspevam da dohvatim dugme koje treba okrenuti da bi se vrata otvorila.

To me je naučila mama. Treba zaključati vrata za sobom. I dugme od sjajnog metala uvek treba da izgleda kao ravan osmeh, a ne kao nos.

Sada pokušavam da ga okrenem.

LEPA VRATA.

Masivna, od tamnog drveta, s početka dvadesetog veka. Sasvim su u skladu s potmulim zvukom zvona koji se oprezno širi po zaobljenim stepenicima hodnika, pomalo predubokim, pod tavanicom koja je visoko gore, bela i skoro sramežljivo kitnjasta, i duž cvetnih tapeta koje na svakom sledećem spratu kao da pomalo dodatno izrastaju iz zidova. Evert Grens stoji pred stanom u zgradi usred Stokholma i po treći put pritiska zvono.

„Nekog ima unutra. Čujem to svaki dan. Kroz pod dnevne sobe i pod predsoblja, pa čak i kroz pod toaleta. Imate li predstavu koliko zvuk može da se prenosi odozdo nagore nimalo ne gubeći na snazi?“

Nesnosan tanušan glas se polako približava njegovim leđima. Grens se ne okreće, ne odgovara ništa, pa pritiska zvono po četvrti put.

„Neko peva – jedno od dece, prilično sam siguran u to, imaju ih troje. I televizor, barem tako zvuči, i neprestano je uključen već dva-tri dana. Ne samo po danu – već i noću. Ja sam to bio, mislim ja sam zvao policiju, a stanujem u stanu iznad.“

Kriminalistički komesar sada osmotri čoveka iza sebe. Muškarac, nešto preko četrdeset godina, prekrštenih ruku, jedan od

onih koji mu se inače ne dopadaju a da ni sam ne zna zbog čega, jednostavno je tako. Jedan od onih koji prilaze vratima, prislanjaju uvo i osluškuju tamu.

„Danas nam je divan dan.“

„Šta?“

„Pesma, peva je dete. *Danas nam je divan dan.* Čujem je kako peva.“

Neki sused, očigledno baš ovaj, prijavio je čudne zvuke.

Pa se javio ponovo da prijavi kada su se čudni zvuci pretvorili u čudan miris.

„Sada vas moram zamoliti da se vratite u svoj stan.“

„Ali ja sam...“

„Da – i dobro ste učinili. Ali sada treba da se vratite gore u stan. Za ovo ću se pobrinuti ja.“

Grens je sačekao da ostane sasvim sam, pa tek onda i poslednji put pritisnuo zvono, a sada ga je držao nešto duže. Pošto niko nije otvarao, sagnuo se da odškrine prorez za poštu, ali nije stigao to da učini. Neko je sa druge strane pokušavao da okrene bravu. Neko ko u tome nije uspevao, pa je pokušao ponovo, dok su se čuli prigušeni, tupi udari po parketu.

„Policija.“

Tupi udari, kao da neko skače.

„Policija. *Otvorite vrata.*“

Brava je škljocnula s naporom. Kvaka kao da se pomerila.

Evert Grens ne voli da nosi oružje. Sada ga je poneo, pa je posegnuo prema pištolju u futroli ispod miške, koraknuvši unazad.

Kosa joj je bila prilično duga. Svetla. On ne zna ništa o deci, ali ako treba da pretpostavi – ima četiri, najviše pet godina.

„Zdravo.“

Na sebi ima crvenu haljinu. S velikim mrljama na grudima i stomaku. Smeši se, a na licu ima još mrlja, verovatno ostataka od hrane.

„Zdravo. Da li su ti mama ili tata kod kuće?“

Klimnula je glavom.

„Dobro. Možeš li da ih dovedeš?“

„Ne.“

„Ne?“

„Oni ne mogu da hodaju.“

Čudno je to.

Kako je smrad, taj prodoran, oštar smrad, njemu dobro poznat, koji se blago osetio već na kitnjastom stepeništu, a koji ga je u potpunosti zapahnuo kada mu je dete sa mrljama prljavštine na licu otvorilo vrata – kako mu taj smrad nije dopro do svesti sve dok nije napravio nekoliko koraka kroz predsoblje i suočio se sa čovekom koji je sedeo zavaljen u stolicu između police za šešire i cipelarnika.

„Evo. To je moj tata.“

Veća rupa nalazila se na desnoj strani čela. Metak je ušao pravo spređa, iz blizine, najverovatnije je reč o revolveru i municiji sa polukošuljicom, pola olovo a pola titanijum.

„Rekla sam već.“

Druga rupa od metka je bila nešto manja, a hitac je pogodio iskosa, ispod desne slepoočnice.

„Da ne mogu da hodaju.“

Evert Grens nije stigao da reaguje, pa ju je gledao kako skače tati u krilo i namešta njegove ukočene, nevoljne ruke tako da joj ne smetaju, pa seda kraj njega u prostor između njegove desne butine i naslona stolice.

„Dođi.“

„Hoću da pričam s tatom.“

„Dođi kod mene.“

Grens nikada ranije nije držao dete te veličine i bilo je teže nego što je očekivao. Pažljivo ju je uhvatio ispod miški i podigao je.

„Ima li ih ovde još?“

„Još?“

„Osim tebe i tate?“

„Svi su tu.“

Mama je sedela na stolici u kuhinji. Izgledala je kao da žmuri i smeši se, lice joj je bilo ukočeno, usne zamrznute. Dve rupe od metka, isto kao kod tate – čelo i slepoočnica. Šećer i brašno na

stolu i podu i na njenoj odeći, i ulepljen kuhinjski pod koji je pokušavao da zadrži đonove cipela koje stupe na njega. Grensu je u oči pre svega pala torta. I dalje netaknuta na velikom kuhinjskom stolu. Pet ugašenih svećica, zeleni marcipan.

„Moja je. Torta.“

„Izgleda ukusno.“

„Sama sam oduvala svećice.“

Brat i sestra su se nalazili baš tamo gde je devojčica rekla da će biti, i to već dugo. U svojim sobama, pri čemu je sestra ležala na krevetu sa ulaznom rupom na potiljku, dok je brat sedeo za radnim stolom, a rupa se nalazila nešto više, na temenu.

Prokleti zvuk. Televizor, pojačan do daske, dečja emisija. Evert Grens ga isključuje.

Tiha dnevna soba postade praznija.

Previše je mesta ostalo za smrad, najgori koji je ikada osetio.

Seo je na crnu kožnu sofu, sjajnu i dugu, a devojčicu je posadio u jednu fotelju. Dugo ju je posmatrao, nije izgledala uplašeno i tiho je pevušila nešto za sebe.

„Lepo pevaš.“

„Danas nam je divan dan.“

„Baš lepo. Bio ti je rođendan?“

„Da.“

„Peti? Toliko ima svećica na torti.“

„I nekoliko dana.“

„Nekoliko dana?“

„I nekoliko noći.“

Evert Grens se osvrnuo oko sebe, naprežući se da diše lagano, pravilno.

Nekoliko dana i nekoliko noći.

Toliko je dugo devojčica živela uz ovaj smrad.

sada

prvi deo

NIKADA NIJE VOLEO leto.

Nešto ga je svrbelo ispod kože, nešto protiv čega se iz godine u godinu borio i čemu je zatim prestao da uzvraća udarce. Jednostavno je bilo tako. Vrućina. Utihnuli grad. Ljudi koji idu okolo u kratkim pantalonama i preglasno se smeju.

Kriminalistički komesar Evert Grens ležao je na sofi od smeđeg somota koja više nije imala pruge, glave oslonjene na malo previsok naslon za ruke, a leđa utonulih u nešto što je već odavno previše meko. Prijatna muzika, Siv Malmkvist i pesme iz šezdesetih koje je pevala samo za njega, dopirala je iz vremešnih zvučnika ugaranih u policu za knjige, između pretrpanih fascikli i debelih istražnih registratora. Oba prozora u sobi bila su širom otvorena, jedva da je nastupilo prepodne a već je bilo dvadeset sedam stepeni unutra i dvadeset sedam stepeni napolju. Prestao je da uzvraća udarce kada je uvideo da nije sam. Bilo je i drugih koje bi jun, jul i avgust izmenili. Prokleta vrućina se uvlačila u njih, progonila ih, pomerala im granice, i nisu se samo u zatvorskim hodnicima rasplamsavali neredi kada bi skučenost počela da ih guši već se i sa druge strane zidova stvarnost grčila dok je pritiska ono što dolazi odozgo. A kada srce radi uz veći napor, dolaze i udarci, ljudi jednostavno više povređuju jedni druge, pa se i ubijaju. On

je ceo život istraživao ubistva, većinu u noćima u kojima je sve vreme bilo i malo svetlosti, i mnogo je prošlo otkako je poslednji put uzeo odmor u doba kada na asfaltu nema snega.

Neka ruka je uporno kucala na vrata njegove kancelarije.

Slobodno je mogla da nastavi s tim.

Vrat mu je bio bolan i ukočen, u nozi mu je sevalo kao i obično. Bio je najstariji u prašnjavim hodnicima istražnog odeljenja i drugi po godinama u čitavoj gradskoj policiji. Jedva da je još pola godine preostalo do velike crne rupe koje ga je plašila više nego krevet kod kuće, bila je to jedna od onih rupa u koje padnete naglavce i koje nemaju dna. Bilo je to jedino o čemu nije smeo da misli i jedino o čemu je zapravo mislio.

To prokleta kucanje. Nije prestajalo.

Više od četrdeset godina. Gospode. Toliko je mlađi bio kada je zakoračio u ovu zgradu, već uveren da tu pripada. Toliko mlad da nije uvideo kako jednog dana tome dođe kraj. Ne zbog toga što tako sam želiš, već zbog toga što je društvo za koje si odlučio da mu nikada nećeš pripadati odlučilo tako umesto tebe.

„Everte?“

Sada kucanje više nije bilo dovoljno. Neko je vikao kroz ključaonicu.

„Znam da si unutra, Everte. Ulazim. Šta god ti mislio o tome.“

I dalje je ležao na izlizanoj somotskoj sofi kada su se vrata otvorila. Kratko ga je pogledala pre nego što ih je zatvorila za sobom i odlučnim korakom otišla do kasetofona i dugmeta za isključivanje. Siv je utihnula. Pesme iz vremena u kom je sve bilo neuporedivo jednostavnije.

Marijana Hermanson.

Možda jedina u policijskoj stanici koja nije popuštala pred njim, kojoj je bilo dozvoljeno da mu upućuje izazove i koja nije imala pojma da se njen šef osmehuje od ponosa svaki put kada ona to uradi.

„Imamo provalu, Everte.“

Ista ona koja je nekada sedela na samom kraju hodnika. I bila samo letnja pripravnica koju je uspeo da progura kroz birokratiju, zaobišavši dug niz kvalifikovanijih kandidata. Ona koju je

postepeno zavoleo kao ćerku koju nikada nije imao i koja bi mu ponekad odlučno položila šaku na ruku dok razgovara s njim i zahteva odgovor na nešto što on ne želi da čuje, gledala ga, smejala mu se, činila da se oseća nesigurno na jedinom mestu gde je bio siguran.

„I želim da se pozabaviš time. Odmah.“

Seo je na ivicu somotske sofe, protegnuo se, pa pokazao na radni sto i hrpe papira.

„Ja se ne bavim provalama. Jer u ovom gradu umire previše ljudi. A oni mi – kao što ti je poznato – oduzimaju sve vreme koje imam.“

Nije se predavala, a on je znao da će biti tako.

„Ulica Dalagatan broj 74.“

„Da?“

„Treći sprat.“

„Dobro?“

„Stan broj 1301.“

Držala je u ruci koverat pa mu ga pružila, a on ga je pogledao ne prihvatajući ga.

„Je l' i u tvojoj kancelariji ovoliko toplo, Hermansonova? Ne znam šta je s ventilacijom, izgleda da ne radi.“

Ona je sela kraj njega na somotsku sofu, toliko propalu da su oboje utonuli skoro do poda.

„Imamo provalu, Everte. Ali ništa ne nedostaje. I zato sam je stavila na stranu. Pošto ni ja nemam... vremena.“

Pokazala je glavom ka njegovim hrpama hartije. On nije znao kako njen sto izgleda. Još više hrpa. Uz isto toliko na njenom podu.

„Zatim sam uradila ono što uvek radim, neko vreme sam čitala, pa ga vratila na vrh gomile. Sve dok nisam otvorila sistem RAR i potražila druga prijavljena krivična dela u neposrednom okruženju tokom prethodnih godina.“

Evert Grens se i po drugi put protegnuo, sada bez zevanja, i nije bio svestan toga, ali pošto je ona upala unutra i isključila muziku i obratila mu se glasom koji je zahtevao njegovu pažnju – već se osmehivao.

RAR. Racionalna rutina podnošenja prijava. On ju je naučio tome.

„Dobro?“

„I da vidiš čega tu sve ima. Popriličan broj krađa. Više slučajeva zlostavljanja nego što bi se reklo po skupim fasadama. Ne baš malo grama narkotika. I dva ubistva iz nehata.“

Nagnula se ka njemu s kovertom u ruci, pa ga ćuškala njome u grudi sve dok je nije prihvatio.

„Ali nijednu prijavu nisam mogla da povežem s provalom. Nije bilo ničeg što bi objasnilo zbog čega neko usred dana provaljuje u stan u centru, ulazi u njega neometan – i bira da ode odatle ne odnoseći ništa sa sobom.“

„A šta kažeš na to da otvorim vrata prema hodniku, Hermansonova? Šta misliš? Ako je neko drugi takođe otvorio svoje prozore i vrata, nastaće promaja i ući će novi vazduh. Već je dvadeset sedam stepeni. A biće još pet stepeni toplije!“

„Taman sam htela da se izlogujem sa sistema. Da još jednom skrajnem slučaj i odredim kao prioritet neki drugi od pedeset šest hiljada koliko ih ima i dalje aktuelnih u okrugu. I kroz nekoliko meseci preporučim Vilsonu da ga otpiše.“

Koverta se nalazila u ruci Everta Grensa, mahao je njome ispred sebe kao lepezom, dok je žmurio, osećajući uskovitlani vazduh na navlaženom na čelu i kosi – a ona mu je ote, izvuče iz nje jedan od dokumenata, položi ga na izlizani sto, i nestrpljivim prstima poče da prevlači po prva tri reda.

„A onda sam ugledala ovo. Napomenu na samom dnu izvoda iz registra. Crvenu zastavicu koja upozorava na neki stariji slučaj koji postoji samo u papirnom obliku i koji se čuva u zaštićenoj arhivi u podrumu. Sedamnaest godina stara istraga na istoj adresi, istom spratu, a sudeći po broju, *čak i u istom stanu*. Istraga o istim tim stvarima kojima se ti baviš – tim ljudima koji umiru u ovom gradu.“

Sada je slušao. Ali i dalje nije shvatao o čemu to ona govori.

„Napomena. Crvena zastavica.“

Prijava u vezi sa Ulicom Dalagatan br. 74 bez obzira na klasifikaciju krivičnog dela uslovljava momentalan kontakt sa kriminalističkim inspektorom Evertom Grensom.

„Ti si to napisao, Evert. I potpisao se.“

Dokument je ležao tu na stolu, a njeni prsti su i dalje pokazivali na redove koje je on trebalo da vidi. I na kraju je to i učinio – pogledao ih je.

„Pre sedamnaest godina?“

„Da.“

„Ubistvo?“

„Da. Ili... tačnije, četiri ubistva. Jedna mama. Jedan tata. Jedna ćerka. Jedan sin.“

ČUDNO JE.

Kako sećanje funkcioniše. Kako se ono što maločas kao da uopšte nije postojalo odjednom vrati, i to s neverovatnom snagom, gura se i zahteva prostor za sebe.

Sav prostor.

Jer on se naravno setio.

Evert Grens se nagnuo kroz širom otvoren prozor. Dole se videlo unutrašnje dvorište zgrade policije u četvrti Krunuberj, kolege kako sede na parkovskim klupama usred vrućine i puštaju da im sunce boji sve crvenije noseve i obraze, i druge kolege kako leže u senci nevelikog drveta i ispijaju kafu iz smeđih plastičnih šolja.

Taj prokleti nemir.

Možda je to toplota uspela da prodre u njegovo telo i pretvori se u nespokoj. Ili možda kapljice znoja koje su nasumično klizile niz umorna leđa.

A možda i jedna mala devojčica koja skače okolo sa ostacima hrane na bradi i obrazima, a nožice joj raspršuju najgori smrad koji je ikada osetio, na najgorem mestu zločina koje je posetio – sobama koje su okruživale mrtve članove njene porodice.

EVERT GRENS JE voleo da polako hoda glavnim gradom, oduvek je bilo tako, još dok je Ani koračala kraj njega čvrsto ga držeći za ruku. Čudljivi jutarnji saobraćaj bučao je i šištao, dok je on prikupljao snagu da savlada strmu uzbrdicu u parku Krunuberj, ogledao se u vodi sa Mosta Svetog Erika, pa mumljanje Trga Odenplan zamenio ćutnjom Ulice Dalagatan.

Šezdeset četiri i po. Još šest meseci. Posle toga će neko drugi preuzeti njegovu kancelariju u hodniku istražnog odeljenja, pa će se tamo razbaškariti i početi da otvara vrata kada neko pokuca. Baš kao što je i on nekada preuzeo prostoriju od nekog drugog, koga se ni on ni njegove kolege sada više ne sećaju. Postojiš neko vreme. Posle te nema. Govorili su o tome kako je penzioni plan u policiji najbolji na tržištu rada i imao je kolege koje su planirale da već u šezdeset prvoj šmugnu kroz teška gvozdена vrata prema Ulici Berjsgatan i više se nikada ne osvrnu.

Oduzmu ti sve.

I od tebe ne ostane ništa.

On se nikada nije plašio, jer je jednog dana jednostavno odlučio da je strah koji ga proganja ružan i besmislen i da mu ubuduće to više neće dozvoljavati, da je već dovoljan deo života utrošio skrivajući se pred nečim što se već dogodilo – ali uprkos tome u

poslednje vreme čak nije ni dobro spavao na somotskoj sofi koja ga je uvek prihvatila u svoj zagrljaj i dozvoljavala mu da se odmori.

Jer sada mu se desilo upravo to. Plašio se. Jer ovo je bilo jedino. Nije želeo ništa drugo, nije umeo ništa drugo, nije poznavao ljude izvan policije – nikada nije imao volje za tim, nije čeznuo da ode negde drugde.

Nekoliko minuta je proveo na asfaltu četvrti Vasastan, prolazeći pored zgrada strogih i teških, koje su motrile na njega svojim velikim prozorima. Onda se zaustavio pred ulazom broj 74, koji je napustio pre tolikih godina, ali koji mu se ipak činio poznatim.

Zaobljeni stepenici, pomalo neujednačeni, kitnjasta tavanica tamo gore, tapete koje su neprestano u cvetu.

A na trećem spratu su ga čekala ista ona masivna vrata od drveta. Ali sa sasvim svežim tragovima obijanja oko brave, uz otkinute komadiće drveta koji su visili i još nisu stigli da potamne.

Stajao je mirno pred njima, zažmurio, pažljivo disao – pokušavajući da umiri sitne potrebe u grudima blizu srca, ritam neujednačen i neprijatan, koji ga je podsećao na petogodišnja stopala.

„Da?“

Žena, svetle kose, visoka skoro isto kao on, negde između četrdeset i pedeset godina.

„Evert Grens, kriminalistički komesar iz Gradske policije. Dolazim u vezi s provalom.“

Nije skretala pogled s njega – oči su joj bile budne, skoro neprijateljske.

„Već ste razgovarali sa mnom o tome.“

„Tako je. Ali ja sam...“

„Neka žena, malo mlađa, ili je barem zvučala mlađe, postavljala mi je pitanja, a ja sam odgovarala. Ne razumem – imala sam provale i ranije, ne ovde već u vikendici, i tada nisam čula ništa od vas uprkos tome što su ispraznili celu kuću, pa sam više puta zvala da zvocam. A sada... kontaktirate sa mnom *dvaput* iako *ništa* nije nestalo?“

„Kriminalistička inspektorica Marijana Hermanson razgovarala je s vama telefonom. Ali ja bih voleo i da *vidim*.“

Oči su motrile na njega.

„U tom slučaju bih *ja* želela da vidim vašu legitimaciju.“

Unutrašnji džep sakoa, crna kožna futrola. Identifikaciona kartica, metalna značka. Za svaki slučaj joj je pružio i vizitkartu, sa svojom titulom, brojem telefona i imejl-adresom koje jedva da je i sam uspevaio da se seti.

„Ovde piše kriminalistički komesar?“

„Da.“

„Onda još manje razumem. Kriminalistički komesar? Pojavljuje se zbog provala koja...“

Slegnula je ramenima, malo koraknula unazad i preplanulom rukom mu pokazala da uđe u stan.

„... i nije bila nikakva provala, već uglavnom nanošenje manje štete, dok su mi stvari bile razbacane okolo, ali su i dalje sve bile tu.“

Ponovo sećanje.

Koje se borilo za svoje mesto, guralo se u prvi plan.

Predsoblje sa antikvarnim radnim stolom sadašnjih stanara i veliko ogledalo u zlatnom ramu privremeno je zamenila stolica i čovek koji je na njoj sedeo s novinama i dve ulazne rupe u glavi. Dnevna soba sa trpezarijskim stolom od borovine pretvorila se u napušteni televizor i dečje crtane filmove, a kuhinja, prazna i blistava od čistoće, odjednom postade ulepljena od ostataka hrane i u njoj se ukaza devojčica kako se penje mrtvoj majci u krilo.

Evert Grens je posmatrao ženu koja ga je sa oklevanjem pustila u stan, pokušavajući da se usredsredi na njena usta dok mu je odgovarala na pitanja o tome kada i gde – a usne su joj se pretvarale u crvene svećice na torti stavljenoj na kuhinjski sto i skoro netaknutoj. Odgovarala mu je ono što je već znao i što je Hermansonova već zapisala i prijavila. Provala se dogodila pre podne, u radni dan, negde između 8.30 i 11.00. Ulazna vrata su imala očigledna oštećenja naneta nekim tvrdim metalnim predmetom, a sadržina plakara, ormana i fioka bila je izbačena. Ali su zato škrinja sa skupocenim nakitom, novčanik s pozamašnom svotom gotovine, novi kompjuteri i slike poznatih autora okačene na sve zidove stana ostali nedirnuti – čak ni na tankom sloju prašine na ramovima slika nije bilo otisaka prstiju.

Sve je to provalnik ostavio nedirnutu.

Izuzev jednog delića poda.

Preplanulom rukom mu je pokazala unutrašnjost jedne od dečjih soba. Onoga što je nekada davno bila jedna od dečjih soba.

„Koristimo je kao gostinsku sobu. Kada smo se uselili – bilo je očigledno da je ovde živio neko mlađi. Došli smo ovde pre... sada već šesnaest i po godina, i mislili smo da će i postati dečja soba. Ali... eto.“

Grens potraži ženine oči, žalosne zbog deteta koje se nikada nije rodilo. I sam je znao kako je to i događalo se da takođe oseti čežnju. Ponekad stvari ne ispadnu baš onako kako je čovek zamislio.

„Dakle, evo ovde, komesare. Jedino mesto gde... iza stolice, vidite? Malo su polomili pod.“

Sećao se kreveta koji je onda stajao baš tu, uza zid na kom se nalazi prozor, i starije devojčice koja je ležala tu lica okrenutog u stranu. Sada se tu nalazila sofa na rasklapanje s plavim i belim prugama, i poželeo je da legne tu i nastavi nedavno prekinuti počinak na sopstvenoj sofi.

„Evo, pogledajte i sami.“

Žena je odgurala sofu i uski stočić, pa zadigla čošak ćilima.

Evert Grens je isprva stajao, pa odmah zatim kleknuo.

Noga ga je zbolela kada se spustio na uglačani drveni pod. Zbolela ga je još više kada se opružio svoje tromo telo na podu gostinske sobe kako bi prišao što bliže.

Polomljena daska, razdvojena na tri dela, oštre cepke.

I pod njom četvrtasta rupa, skoro kvadratnog oblika, izdubljena u betonu, u podu koji je bio i nečiji plafon.

Odmerio ju je prstima, nagađao je da ima četiri sa četiri centimetra.

Prazan prostor bez sadržaja.

Nešto je tu ležalo. Sedamnaest godina. Nešto čega sada više nema.

TA PROKLETA VRUĆINA.

Evert Grens otvori lepa vrata koja vode u lep hodnik zgrade, pokušavajući da napravi mesta za svoje krupno telo u vazduhu koji je čvrsto, čvrsto sabijen na vrućini koja mu se klizala niz kožu. Dvadeset sedam stepeni je maločas poraslo na dvadeset osam, a već se naziralo i dvadeset devet. Skinuo je sako, raskopčao košulju i pazio da pravi samo kratke korake duž Ulice Dalagatan, u kojoj je, izgleda, vladala potpuna tišina.

Išao je istim putem i onda, i nosio dete u naručju.

Grens se prisećao gutajući pljuvačku, i činilo mu se kao da mu ona četvrtasta rupa ispunjava suvo grlo i dušnik, četiri sa četiri centimetra koje ni on ni kriminalistički tehničari koji su tada pregledali stan nisu uspeli da otkriju, a koji su mu sada pritiskali stomak, prazan prostor, kovčežić, spremište u kom je nedostajalo ono što je toliko dugo ležalo u njemu.

Tada je bilo hladnije. Kasna jesen. Imao je na sebi neki drugi sivi sako, a ona je već posle nekoliko koraka naslonila glavu na njegovo rame i sklopila oči, puštajući da se nekoliko dana i noći iščekivanja odgovora od lica koja je nisu videla pretvori u tihi počinak na sakou nepoznatog kriminalističkog komesara. Jedan od mladih policajaca pozvanih na mesto zločina sa vozačkog sedišta

patrolnih kola pratio je čoveka koji je blago hramao i nosio u naručju devojčicu, pa negde kod Vasaparka prišao autom, spustio prozor i zamolio ga da stane, otvori vrata zadnjeg sedišta i smesti se tu. Grens mu je nešto promumlao ne okrećući se i nastavio da korača. Odengatan, Sankt Eriksgatan, Flemingatan. Petogodišnja glava mu je počivala na ramenu, sve teža, očiju zatvorenih u potpunom poverenju, Evert Grens pomisli: eto, to je poverenje kakvo on u životu nikada nije osetio.

I danas se, baš kao i onda, uputio prema ulazu iz Kungsholmsgatana kojim se stizalo u sedište policije u četvrti Krunuberj, a čuvarica u staklenoj pregradi klimnula je glavom komesaru koji se uvek zadržavao u zgradi i pošto večer i noć pogase sve radne lampe i ekrane kompjutera. Njemu koji je imao običaj da prespava u svojoj kancelariji pod tankim ćebetom na sofi od smeđeg somota, kako bi izbegao da ode kući, u stan u Ulici Sveavegen u kom mu je cimerka bila samoća. Šolja crne kafe iz aparata usred hodnika, stešnjenog između novog kopir-aparata i vremesne faks-mašine. Zatim sedam koraka do sobe koja pripada njemu. Kao i obično, puštao je muziku, svojeručno nasnimljene kasete, s kojih mu je Siv Malmkvist ponovo pevala *Ništa ti ne vredi*, 1960, u originalu *Everybody's Somebody's Fool*. Seo je za radni sto, premeštao i izvijao noge i gornji deo tela ne uspevajući da pronađe udoban položaj, pa legao na sofu i nastavio da se vrti oko sopstvene ose.

Možda ga je toplota ponovo svrbela.

Možda je sedeo i ležao na praznom spremištu, četiri centimetra širokom, četiri centimetra dugom.

Naglo je ustao i izašao iz prostorije.

Pršina se u hodniku osećala jasnije nego ikada, pa je uzeo još jednu kafu u plastičnoj šolji, isto onako crnu, nastavio prema liftu, pa prošao kraj kancelarije gde sedi ona koja zahteva odgovor i strelja ga pogledom.

„Everte?“

Nije se zaustavio.

„Nemam vremena.“

Marijana požuri napolje, pa povika za njim dok je tražio gornje crveno dugme na tabli.

„Ni ja.“

Prišla je bliže.

„Ali hoću da znam.“

„I saznaćeš. Posle. I ti i Sven.“

„Provala? Ali ništa nije ukradeno? A ipak te tu gledam kako...“

„Marijana?“

„Da?“

„Posle.“

Ponovo se okrenuo, prema liftu koji je stigao.

„Četvorostruko ubistvo, Everte?“

Nije se predavala. Otvorio je vrata i ušao.

„A sada isti taj stan? Isti istražitelj? Koji nakon posete licu mesta izgleda приметно... pa, u nedostatku bolje reči – potreseno?“

Zgledali su se.

„Everte? Razgovaraj sa mnom.“

On je stajao u liftu, a ona je ostala napolju.

„Mislio sam da sam tada napravio samo jednu grešku. A očigledno sam napravio još jednu.“

„Grešku?“

„Pustio sam na slobodu čoveka koji ih je poubijao – u to sam odvek bio uveren. Ali ispostavilo se da sam prevideo i rupu u podu.“

„Sad tek ništa ne razumem.“

„A to ne volim, Hermansonova – da ostavljam nedovršen posao.“

„Šta mi to govoriš?“

„Da se ovo zasad tiče samo mene.“

Tri sprata niže. Hladnije. Mračnije. Podjednako prašnjavo. Grens iskorači iz lifta i uputi se prema vratima koja su bila siva i nešto šira od drugih. Arhiva. Police, kutije, fascikle i njegov radni vek proveden u toj zgradi rastegnut na četiri decenije kriminala u Stokholmu, istraga o onima koje nazivaju počiniocima i onima koje nazivaju žrtvama i čiji se životi nakon tog susreta promene

zauvek. Jedan jedini prolaz u arhivi, jedna jedina polica koju je uvek izbegavao – okretao glavu na drugu stranu kada prolazi kraj nje, sa pogledom usmerenim na bilo šta drugo samo ne na nju. Istragu o ženi koja mu je bila ceo svet, a koja je iščezla u nekom svom svetu kada joj je policijski auto za koji je on bio odgovoran pregazio preko glave. Sada se usuđivao da je pogleda, pa čak i da zastane kraj nje. Baš kao što se sada usuđivao da je poseti na Severnom groblju, gde je podigao beo krst i dao da se na njemu ugravira njeno ime, pa se događalo i da uzme limenu kanticu okačenu na zarđalu česmu da bi zalio visoku biljku sa crvenim cvetovima koju je zasadio na njenom grobu zato što mu se svidelo ime – ljubavna biljka. I ona je ležala tamo u grobu baš kao i ovde u smeđoj arhiviranoj fioci. *Ani Grens*, pisalo je na ivici kutije. Ruka mu je pažljivo posegnula prema njoj, vrhovi prstiju su susreli mastilom ispisana slova i ispisali joj ime u vazduhu. Zatim je nastavio dalje, dublje u arhivu, kraj mnogih polica koje su sadržale druge nalik na Ani.

Sve do prostora sasvim u dnu. Imao je zidove od stakla.

Tu je sačekao pred otvorom šaltera koji je za samo nekoliko centimetara podigao čovek njegovih godina, pa nastavio da ga posmatra sa druge strane stakla kroz male okrugle naočare.

„Želeo bih da bacim pogled na Zaštitu svedoka.“

Bili su to akti kojima je samo šačica ljudi imala pristup, za čije preuzimanje je morao da podnese zahtev i da se registruje da bi ih koristio. Nalazili su se u posebnoj prostoriji među naročito osetljivom dokumentacijom koja se tamo čuvala na zahtev SEPO-a, Interpolu i Programa zaštite svedoka.

„Evert Grens? Davno se nismo videli.“

Arhivar nije izgledao naročito zadovoljno. Njih dvojica se nisu voleli. Oduvek je bilo tako.

„Zaštita svedoka, kao što sam rekao. I jedna stara istraga koja nikada nije okončana. Želim da je iznesem.“

Grens izvadi otvorenu kovertu iz korpe za otpatke, zatim dohvati hemijsku olovku koja je visila o kanapu za pultom, pa pribleži arhivski broj na poleđini kovertu i čušnu je kroz prorez šaltera.

„Hmm.“

„Neki problem?“

„Tvoj rukopis. Nije baš lako čitljiv.“

„Piše...“

„Vidim ja šta piše, Grense.“

Arhivar je kucao po tastaturi i pretraživao pogledom ekran.

„Da...“

Još nekoliko otkucaja.

„... izgleda da je tu.“

„Dobro. Onda...“

„Ali tek pošto se budeš legitimisao. Znaš već, pravila.“

Grens je znao. Ista priča svaki put.

Ovde se otprilike očekivalo da će podići glas dok mu se vatreno crvenilo širi preko grla i obraza da bi se pretvorilo u pulsirajuću venu na levoj slepoočnici. Ali ne i danas. Evert Grens je umesto toga lagano dišući spustio policijsku značku i legitimaciju na staklenu tacnu pred arhivara, koji je već trideset pet godina znao i njega i njegovo ime. I činilo se da čovek sa druge strane stakla malo predugo okleva – razočaran time što je rutina prekinuta, a sukob izostao – pre nego što je bolje namestio okrugle naočare i uz elektronski pisak otvorio sigurnosna vrata i izgubio su u zadnjoj prostoriji bez prozora, da bi se zatim vratio sa jednom plavom i jednom zelenom fasciklom, pa ih progurao kroz prorez.

„Znaš pravila, Grense.“

„Znam pravila.“

„Onda znaš...“

„Znam da – baš kao i prošli put kada sam preuzeo papire sa oznakom tajne od tebe – smem da ih koristim samo ako prethodno obećam da ću sve kopirati i razdeliti redakcijama *Aftonbladeta* i *Ekspresena*.“

Krenuo je ka vratima.

„I naravno, obećavam da ću to učiniti ponovo.“

Hodnik, lift, hodnik.

Sa svakim korakom kojim se udaljavao od zatvorene arhive, plava i zelena fascikla su narastale u njegovim rukama, i sve više

otežavale, otprilike kao kada se neko majušno telo osloni glavom na rame sako.

Automat za kafu. Treća šolja. Zatim kancelarija i *Ništa ti ne vredi* i fascikle na radnom stolu.

Dugo ih je posmatrao iz daljine, gledao ih sa otvorenog prozora, pa zatim iz plakara, onda neko vreme sa somotske sofe, pa na kraju sa druge strane praga, oslanjajući se na dovratak.

Ležale su na mestu.

Ležale su na mestu i zurile u nekog ko zuri u njih.

Prišao je bliže.

Posegnuo je rukom za gornjom fasciklom, rukom koja se pomalo tresla i nije to radila naročito često, jer se on naravno nadao da više nikada neće morati da se vrati tim nožicama i smradu koji nije ličio ni na šta dotad poznato.

Otvorio je i suočio se s prvom stranom.

PLAVA FASCIKLA. PRILIČNO debela. Broj akta ispisan rukom, grafitnom olovkom. Gore desno pečat koji je nekada bio sasvim crn.

Program zaštite svedoka

Evert Grens se osloni na bledunjavu tkaninu sofe, prinese plastičnu šolju ustima i izvadi četiri zaheftana svežnja hartije.

Prijava:

Sedam stranica, iz Policijske oblasti Stokholm.

Istražni protokol:

Četiri stranice, iz Tehničkog odeljenja.

Izveštaj o obdukciji:

Dvadeset sedam stranica, iz Zavoda za sudsku medicinu u Solni.

Predistražni postupak:

Pedeset četiri stranice, o istrazi koju je vodio lično on i koja je pretrpela neuspeh.

Osvrnuo se po prostoriji. Ona je ležala ovde. Baš tu gde sada sedi on.

Somotska tkanina je tada bila u znatno boljem stanju, pruge skoro nedirnite, a devojčica je spavala na provizornom jastuku koji joj je napravio od umotanog sako. Zaista je spavala. I hrkala. Bio je to njen prvi san posle onoga što je trajalo, tada je bio siguran, nekoliko dana i nekoliko noći.

U ponedjeljak, 23. oktobra u 16.51, krim. insp. Grens se uputio na adresu Dalagatan 74.

Sedeo je blizu nje, pokušavajući da rastumači ono o čemu je ponekad glasno govorila u dubokom snu, i nekoliko puta je bio na ivici da joj pomiluje obraz, ali bi se predomislio i umesto toga bolje namestio kaput kojim je bila pokrivena. Odlučio je da tog puta sve uradi kako treba. Kao što su radili kada je tokom nekoliko meseci provedenih u FLETCH-u – američkoj vojnoj bazi na jugu Džordžije, na kursu na koji ga je zajedno sa Erikom Vilsonom pozvala američka policija – naučio sve što se ima naučiti o zaštiti svedoka. Sve ono što inače nije spadalo u modus operandi švedske policije – smušene pokušaje da trajno smeste odmetnute članove bandi iz betonskih predgrađa Stokholma u crveno obojene hostele u četinarskim šumama između Bolnesa i Jusdala. Ili da u druge hostele u drugim četinarskim šumama u iščekivanju sudskog procesa smeste ugrožene ključne svedoke koji su na policijskim saslušanjima najzad skupili dovoljno snage da opišu pakao ucena i zlostavljanja kroz koji su prošli. Dva dana i dve noći. Toliko bi dugo obično potrajalo. Dok članovi bandi u panici ne pobegnu nazad na asfalt, u život kriminalaca koji im je bio toliko poznat. Dok se ugroženi ključni svedok ne slomi kada tišina i mrak koji ga dočekaju u njemu ne izazovu sve veći samrtni strah.

Sudeći po pločici na vratima stana, u njemu je živela porodica Lilaj. Stan koji se sastojao od pet soba i kuhinje je pretražen. U svim prostorijama je bilo upaljeno svetlo.

Američki model zaštite svedoka. Grens ga je prekopirao. Već i pre završetka pretresa mesta zločina, devojčica je premeštena iz kancelarije kriminalističkog komesara u sigurnu kuću koja je zaista zasluživala taj naziv.

Muškarac je sedeo u predsoblju na stolici između police za šešire i cipelarnika. Žena je sedela na stolici u kuhinji, blizu

kuhinjskog stola. Starija sestra je ležala na stomaku u krevetu u spavaćoj sobi A. Brat je sedeo na stolici za radnim stolom u spavaćoj sobi B.

Devojčici, koja i dalje nije shvatala da ostalih članova njene porodice više nema i nikada ih neće biti, nije dozvoljeno da sa sobom ponese baš nijedan lični predmet iz onoga što joj je tokom njenog kratkog života predstavljalo čitav svet. Ništa. Jer on je odlučio da ona mora nastaviti da živi.

Da mora preživeti.

Zato njena prošlost nije smela da postane deo njene budućnosti.

Mirza Lilaj, Đelza Lilaj, Eliot Lilaj i Julija Lilaj su prevezeni na Institut za sudsku medicinu.

On se sa petogodišnjakinjom u naručju uputio u deo grada gde je živeo dugo, ali ga nikada nije posećivao. Butici sa dečjom odećom. Prodavnice igračaka. Finansijska služba odeljenja za nasilne zločine odobrila je kroz nekoliko sati izdatke koji nisu budžetirani niti su označeni kao formalni troškovi. Nova haljina. Nove cipele. Nova traka za kosu. Izgledala je tako srećno. Najviše zbog dve lutke i dečjih kolica od crvene tkanine. Kao da su u pitanju pokloni.

Svi su proglašeni mrtvima u 18.23.

Ničemu nije bilo moguće ući u trag.

Poslednje što je izvadilo iz torbe koju je mladi policajac spakovao u stanu u želji da pomogne bila je fotografija, slikana u nekom studiju.

Svetloplava pozadina.

Mama, tata i njihovo troje dece smeše se u kameru.

Mirza Lilaj, Đelza Lilaj, Eliot Lilaj i Julija Lilaj upisani su pod rezervnim brojevima

2003-369380, 2003-369381, 2003-369382, 2003-369383. Ovi brojevi će predstavljati jedini način identifikacije.

Bunker. Tako se najbolje mogao opisati stan u suterenu u četvrti Estermalm. On je tokom godina koje je proveo kao odgovorno lice za nepostojeći policijski program zaštite svedoka dao da se izgradi prva sigurna kuća prema američkim standardima, koja je ostala i jedina, kada su dodeljena sredstva za dalji razvoj zamrznuta, pa preusmerena u drugu delatnost. Bunker uređen kao mali hotelski kompleks s kuhinjom u jednom uglu, krevetima, televizorom, policama punim knjiga. Nije mogao da pretpostavi da će ga otvoriti neko ko još nije naučio ni da vozi bicikl i ko nema nijednog člana porodice.

Na osnovu zatečenog stanja daje se sledeća izjava:

naime,

kako izgleda, tela Mirze Lilaja, Đelze Lilaj, Eliota Lilaja i Julije Lilaj pretrpela su nedugo pred smrt rane od vatrenog oružja u predelu glave, koje u protokolu odgovaraju sledećim ranama - ulazna 1, ulazna 2, ulazna 3, ulazna 4, ulazna 5, ulazna 6, ulazna 7, ulazna 8

Verovatno zato taj pažljivo osmišljeni program u početku nije baš funkcionisao onako kako je zamišljeno. On je u glavi video smeštaj za odrasle svedoke koje je trebalo sakriti i zaštititi do suđenja, da bi zatim bili preseljeni u neku drugu opštinu u zemlji, s novim imenom, novim matičnim brojem i novom prošlošću.

kao i

da su navedene ustrelne rane najverovatnije nastale četrdeset osam sati pre pronalaženja

Osmislio je rutine za delovanje kako bi u saradnji sa drugim nadležnim organima bio u stanju da pribavlja nova školska svedočanstva, sastavlja nove reference poslodavaca, isplaćuje dodatak za izdržavanje u gotovini svake dve nedelje – pri čemu nikada ne bi ostavljao trag za sobom, u doba kada se svaka pojedinačna transakcija vidi i informacije se mogu kupiti bilo kada i bilo gde. Rutine koje je bio primoran da užurbano usklađuje sa saznanjima o tome kako se prave izmene u izvodima iz matične knjige rođenih, izdaju potvrde o obuci iz plivanja i verodostojno dokumentuje prisustvo u obdaništu.

kao i

**da izgled povreda nanetih vatrenim oružjem
pouzdanu govori o tome da ih je uzrokovalo
drugo lice.**

Evert Grens sklopi plavu fasciklu i odloži je u stranu, na stočić kraj sofe. Informacije koje pripadaju jednoj sasvim samoj, preživeloj devojčici. Sada je privukao sebi sledeću fasciklu, onu zelenu – informacije o tome šta joj se dogodilo posle. Posle mesta zločina. Posle ustrelnih rana i hladnjače.

Posle smrti.

Ustao je i nemirno koračao gore-dole po prostoriji, čvrsto držeći fasciklu.

Petogodišnjakinja koja je živela. Preživela. Zato što joj je neko to dozvolio? Ili zato što je neko stigao da je sakrije? Možda se sakrila i sama? Možda je ležala i slušala kako jedine osobe kojima je verovala bivaju pogubljene jedna po jedna, dok ona zadržava vazduh pošto je i ne shvatajući zaista ipak shvatila da otkrivanje znači smrt?

On je tražio, ali nije pronašao odgovore, pošto mu je nedostajala sposobnost da ih formuliše.

A sada je znao još manje.

Grens je kao i mnogo puta ranije gledao u unutrašnje dvorište policijske zgrade u četvrti Krunuberj. Sunce se premestilo, delovi